

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи**

Кукурудза Мар'яна Вікторівна

**«СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ОСОБИСТОСТІ
В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ»**

спеціальність «Соціальна робота»

РЕФЕРАТ

випускної кваліфікаційної роботи
за освітньо-професійною програмою
«Соціальна робота»
(Соціально-психологічна реабілітація)»

Умань – 2021

Випускною кваліфікаційною роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: кандидат педагогічних наук, доцент,
Бондаренко Г.В.

РЕЦЕНЗЕНТ: доктор педагогічних наук, професор,
Кравченко О.О.

Захист відбудеться 16 грудня 2021 р. о 9.00 год. на засіданні Екзаменаційної комісії.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі соціальної педагогіки та соціальної роботи, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 202.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ОСОБИСТОСТІ	7
1.1. Система соціальної політики в Україні	7
1.2. Стратегії соціальної підтримки особистості	14
1.3. Роль соціального працівника в сучасному суспільстві ...	19
Висновки до першого розділу	24
РОЗДІЛ 2. ОСОБИСТІСТЬ В УМОВАХ ХХІ СТОЛІТТЯ	25
2.1. Соціально-психологічні умови процесу духовного розвитку особистості	25
2.2. Формування особистості в умовах національно-культурного розвитку	29
2.3. Особистість в умовах COVID-19.....	34
Висновки до другого розділу	38
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ОСОБИСТОСТІ	39
3.1. Поняття та види соціальної підтримки.....	39
3.2. Соціальна підтримка особистості, як вимога часу.....	49
3.3. Експериментальне дослідження та аналіз результатів.....	53
3.4. Рекомендації щодо поширення груп самодопомоги у системі соціальної підтримки.....	60
Висновки до третього розділу	62
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	72

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві трансформаційні процеси відбуваються досить швидко і змінюються не тільки умови життя людей, але і моральні цінності, життєві орієнтири людей, психологічна структура особистості. Це, звісно, призводить до того, що і все суспільство, і соціальні групи, і кожна окрема особистість змушені постійно і безперервно переживати необхідність підтримки. При цьому інноваційні процеси мають лавиноподібний характер і не дають людині часу і можливостей до ефективної адаптації до світу, адже, існує межа певного обсягу інформації, яку будь-яка людина або група можуть засвоїти за певний час.

Виникає потенційна можливість так званого «шоку майбутнього» («футурошоку»), або інноваційного шоку (автор цього терміну Е. Тоффлер). На думку Е. Тоффлера, шок майбутнього переживають сьогодні як окрема людина, так і все людство. І пов'язано це із тим, що сучасне суспільство радикально відрізняється від усіх попередніх форм людського існування. І суспільство навіть не має можливостей для примирення людей з незручностями і страхами повсякденного життя і не має механізмів їх ефективної адаптації до мінливих умов існування. Отже, в сучасних умовах життя кожна особистість потребує соціальної підтримки.

Дослідницькі підходи до проблеми соціальної підтримки досить різноманітні, однак у всіх спостерігається загальний момент: соціальна підтримка розглядається як поліпшення або оптимізація здатності в різних умовах соціального середовища досягати будь-яких значущих цілей, породжених потребами та їх осмисленням. Більшість дослідників сходяться в тому, що соціальна підтримка – це перш за все поточний результат процесу соціальної адаптації, який характеризується як здатність людини задовольняти свої потреби на прийнятному для себе рівні в конкретній ситуації і соціальному середовищі.

Вивчення впливу підтримуючих емоційно значущих соціальних взаємин на людину не втрачає своєї актуальності і залишається важливою темою

науково-практичних розвідок сьогодення в умовах глобалізації соціальних процесів і посилення індивідуалізованого способу життя. Потреба людини в емоційному прийнятті та визнанні її соціальної значущості є загальнолюдською потребою, що виступає умовою її розвитку та психічного благополуччя.

Важливу роль в осмисленні феномену соціальної підтримки відіграє теоретична концепція «стрес і копінг» Р. Лазаруса, С. Фолкмана, яка пояснює зв'язок між соціальною підтримкою та збереженням здоров'я. Також питання соціальної та емоційної підтримки переважно вивчаються в контексті розвитку певних емоційних деструкцій пов'язаних із незадоволенням потреб розвитку: психічна депривація, як дефіцит задоволення потреб в адекватній емоційній та соціальній підтримці (Й. Лангмейер, З. Матейчек, Н. Толстих), концепція психологічної травми як реакції на надмірні переживання при мінімальних життєвих ресурсах: особистісних, емоційних тощо (М. Барда, А. Бірт, Е. Клінгер, М. Максейнер, Р. Фівуш, М. Хан), а також в медичній сфері щодо відхилень у станах фізичного та психічного здоров'я (М. Пирогов, З. Фрейд). Вивченню практик надання емоційно-соціальної підтримки особам в різних соціальних ситуаціях засобом організації груп взаємопідтримки присвячені праці Г. Бевз Ю. Калашнікової, С. Карпиловської, Б. Лазоренко та ін..

Проведений аналіз показав, що більшість досліджень стосуються вивчення потреби в емоційній та соціальній підтримці в протиставленні норма-відхилення, здоров'я-хвороба, наявність-відсутність почуття самодостатності і емоційного благополуччя, що пояснюють певні психологічні феномени. Такий підхід ставить під загрозу сприймання людини як цінності, розглядаючи перспективність її розвитку та соціального благополуччя лише з позиції норми. Водночас застосування в дослідженнях медичної моделі, яка виходить із поняття хвороби і процесу видужання, суттєво обмежує розгляд їх результатів з позиції суспільного здоров'я. Таким чином, можна говорити про актуальність теми дослідження **«Соціальна підтримка особистості в умовах викликів ХХІ століття»**.

Метою дослідження є вивчення соціальної підтримки особистості в умовах викликів ХХІ століття

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

1. Визначити форми соціального забезпечення.
2. З'ясувати функції, які виконує соціальна підтримка.
3. Означити теорії та концепції підтримки особистості.
4. Визначити напрями діяльності соціального працівника щодо підтримки особистості.
5. Охарактеризувати ключові аспекти соціальної підтримки.
6. Розробити рекомендації, щодо створення груп самопомоги.

Об'єкт дослідження – особистість в умовах викликів XXI століття.

Предмет дослідження – соціальна підтримка особистості умовах викликів XXI століття

Для вирішення поставлених завдань у дослідженні використовувалися загальнонаукові **методи**:

- аналіз юридичної психологічної, соціологічної літератури з проблеми дослідження;
- синтез, порівняння й узагальнення теоретичних даних;
- метод системного підходу;
- емпіричний метод.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

- визначено форми соціального забезпечення;
- з'ясовано функції, які виконує соціальна підтримка;
- означено теорії та концепції підтримки особистості;
- визначено напрями діяльності соціального працівника щодо підтримки особистості;
- охарактеризовано ключові аспекти соціальної підтримки.
- розроблено рекомендації, щодо створення груп самопомоги.

Практичну значущість дослідження Висновки, сформульовані в магістерській роботі, можуть бути використані у:

- науково-дослідницькій діяльності – для вдосконалення змісту, методів та форм роботи у соціальній сфері, діяльності Школи передового досвіду «Школа соціальних знань»;

– практичній діяльності – для вдосконалення форм та методів роботи у соціальній сфері;

– навчальному процесі – при викладанні дисциплін «Робота з різними категоріями населення», «Теорія соціальної роботи», «Актуальні проблеми теорії та практики соціальної роботи».

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї, положення та результати дослідження висвітлювалися у доповідях на науково-практичних конференціях та семінарах: Всеукраїнський науково-методичний семінар «Актуальні проблеми фахівців соціальної сфери» (Умань, 22 квітня 2021 р.).

Матеріали дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Структура випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 79 сторінок, основного тексту – 65 сторінок, список використаних джерел становить 71 найменування. Робота містить 2 таблиці, 2 додатки.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі наведено наукове теоретичне узагальнення та сучасний підхід до вирішення важливого й актуального завдання, що визначають особливості роботи в соціальній сфері щодо соціальної підтримки особистості в умовах викликів ХХІ століття.

Досягнута мета, виконані завдання дають підстави для загальних висновків:

1. Визначено форми соціального забезпечення:

Соціальний захист – це система заходів, спрямованих на ліквідацію перешкод до реалізації громадянами своїх соціальних прав. Особливістю соціальних прав людини є те, що вони виникають із факту її належності до суспільства, тому соціальний захист – всезагальна вимога;

Соціальна допомога – це система заходів, що передбачає покращення стану певних соціальних прошарків шляхом соціальних програм та забезпечення діяльності мережі відповідних соціальних закладів. Соціальна допомога спрямована на збереження якості життя людей, які потрапили в скрутне становище;

Соціальна підтримка являє собою діяльність органів держави і місцевого самоврядування, громадських фондів та організацій, що спрямована на конкретну людину чи групу людей, що потребують невідкладної соціальної допомоги в реалізації конкретної мети. Соціальна підтримка, таким чином, існує стосовно таких потреб, які люди можуть задовольнити самостійно, але для цього необхідно створити належні умови, які дозволили б їм вирішувати свої проблеми.

Форми соціального забезпечення мають різне призначення і різне співвідношення між собою в межах єдиної системи.

2. З'ясовано функції, які виконує соціальна підтримка. Це:

– економічні: сприяння підвищенню ефективності конкретних форм людської діяльності в системі суспільного розподілу праці;

- соціально-ціннісні: розвиток соціальних відносин на основі підвищення ролі цінностей взаємодопомоги і довіри;
- психологічні: стимулювання до використання особистостями їх психологічних і діяльнісних резервів;
- інтегральна: створення умов для ініціативної діяльності інноваційного характеру.

3. Означено теорії та концепції підтримки особистості.

Стратегії підтримки особистості в соціальній роботі базуються на провідних психологічних теоріях і концепціях особистості, зокрема психоаналізі, аналітичній психології, індивідуальній психології, когнітивній психології, гуманістичній психології.

4. Визначено напрямки діяльності соціального працівника щодо підтримки особистості. Основними напрямками є:

- виховний,
- правозахисний,
- медичний, які допомагають соціальному працівнику знаходити форми спілкування з людьми. на різних рівнях.

5. Охарактеризовано ключові аспекти соціальної підтримки. Основними аспекти виступають:

- *емоційна підтримка*, яку може надати будь-яка близька людина, друг, член родини, колега. Вона стосується довіри, прийняття, турботи – тобто звичайної людської підтримки;
- *інструментальна підтримка*, яка передусім стосується фінансів та соціальних послуг. Наприклад, людина, яка має труднощі з психічним здоров'ям і при цьому самотійно виховує дітей, може переживати про їхнє забезпечення і через це відкладати звернення до фахівців. Тоді їй можуть знадобитися, наприклад, послуги із денного або тимчасового догляду за дітьми, соціальні виплати. Людині, у якої задоволені базові потреби її та родини, простіше почати працювати із фахівцями з психічного здоров'я. Приклад інструментальної підтримки – це також послуги, які надають територіальні центри самотнім людям літнього віку: купівля продуктів, медикаментів,

допомога з оплатою комунальних платежів, прибирання та приготування їжі тощо;

– *інформаційна підтримка*, яку може надавати дуже широке коло осіб чи установ. Йдеться про доступну та зрозумілу інформацію про психічне здоров'я: де шукати допомогу, які існують послуги, де вони надаються, якими можуть бути наслідки й альтернативи лікування. Мета в тому, щоб людина могла приймати інформоване рішення про лікування, а її права не порушувались: наприклад, не застосовувалось примусове лікування чи таке, що має неочікувані для людини побічні ефекти;

– *групова підтримка або підтримка громади*, яку можуть надавати різноманітні групи взаємодопомоги: для ветеранів, переміщених осіб, тих, хто постраждав від домашнього насильства тощо. Вона також включає підтримку і прийняття людини у громаді: робоче місце, можливість самореалізації, залучення до різноманітних заходів тощо.

6. Розроблено рекомендації, щодо створення груп самопомоги. Така підтримка через емоційний ресурс сприятиме розбудові особистісних стосунків.

Проведене дослідження не претендує на повне висвітлення даної тематики. Подальшого вивчення потребують такі питання, як традиції соціальної підтримки особистості, закордонний досвід соціальної підтримки особистості та ін.